

Z VA АЛЬФА АВЛОДЛАРНИНГ ИЖТИМОЙ ДАВЛАТДАГИ ИНТЕЛЛЕКТУАЛ САЛОҲИЯТИ ВА ИМКОНИАТЛАРИ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11628393>

Давлетова Муҳаббат Наримановна
ТДИУ Ижтимоий фанлар кафедраси таянч докторанти (PhD)

АННОТАЦИЯ

Таълим ижтимоий давлатнинг асосий жиҳатларидан бири бўлиб, бу ерда авлодлар назарияси муҳим рол ўйнайди. Ушбу мақолада ижтимоий давлат ривожланиши шароитида тугилган ва шаклланаётган Z ва Альфа авлодларининг интеллектуал қобилиятлари феномени ўрганилган. Мақолада рақамли муҳит ва давлатнинг таълим ва ахборотдан фойдаланишни таъминлашдаги фаол роли билан белгиланадиган ушбу авлодларнинг когнитив қобилиятлари, таълим моделлари ва ижтимоий ўзаро таъсирининг хусусиятлари зоят долзарб ва нозик масала эканлиги фалсафий таҳлил қилинган. Шунингдек Z ва Альфа авлодларининг интеллектуал салоҳиятини шакллантиришга ижтимоий дастурлар ва таълим сиёсатининг таъсири кўриб чиқилган. Ушбу мақолада ижтимоий-иқтисодий ўзгаришлар контекстида Z ва Альфа авлодлари олдидан турган имкониятлар ва муаммолар, бу авлодларнинг ижтимоий давлат ва инновацион иқтисодиётни ривожлантиришидаги иштироки истиқболлари аниқ далиллар билан ёритилган.

Калит сўзлар: авлодлар назарияси, таълим, ижтимоий давлат, Z авлод, Альфа авлоди, интеллектуал салоҳият, беби бумерлар, X авлод, (Y авлод) миллениаллар, рақамли технологиялар, ижтимоий дастурлар, ҳиссий интеллект, юмшоқ кўникмалар (soft skills), клип фикрлаш, қадриятлар фарқи, ижтимоий-иқтисодий ўзгаришлар, ижтимоий масъулият.

АННОТАЦИЯ

Образование является одним из основных аспектов социального государства, где важную роль играет теория поколений. В данной статье исследуется феномен интеллектуальных способностей поколений Z и Альфа, рожденных и формирующихся в условиях развития социального государства.

В статье философски анализируется, что характеристики познавательных способностей, образовательных моделей и социального взаимодействия этих поколений, определяемые цифровой средой и активной ролью государства в обеспечении образования и доступа к информации, являются чрезвычайно актуальными и деликатными вопросами. Также

рассмотрено влияние социальных программ и образовательной политики на формирование интеллектуального потенциала поколений Z и Альфа. В данной статье ясно и с явными доказательствами освещены возможности и проблемы, стоящие перед поколениями Z и Альфа, в условиях социально-экономических изменений, перспективы участия этих поколений в развитии социального государства и инновационной экономики.

Ключевые слова: *теория поколений, образование, социальное государство, поколение Z, поколение Альфа, интеллектуальный потенциал, бэби-бумеры, поколение X, миллениалы (поколение Y), цифровые технологии, социальные программы, эмоциональный интеллект, мягкие навыки (soft skills), клиповое мышление, разница ценностей, социально-экономические изменения, социальная ответственность.*

ABSTRACT

Education is one of the main aspects of the welfare state, where the theory of generations plays an important role. The phenomenon of intellectual abilities of generations Z and Alpha, born and forming in the conditions of the development of the social state has been researched in this article.

The article philosophically analyzes that the characteristics of cognitive abilities, educational models and social interaction of these generations, determined by the digital environment and the active role of the state in providing education and access to information, are extremely relevant and sensitive issues. The influence of social programs and educational policies on the formation of the intellectual potential of generations Z and Alpha is also considered. This article distinctly and with clear evidence highlights the opportunities and challenges facing generations Z and Alpha in the context of socio-economic changes, the prospects for the participation of these generations in the development of the social state and the innovative economy.

Key words: *theory of generations, education, social state, generation Z, generation Alpha, intellectual potential, baby boomers, generation X, millennials (generation Y), digital technologies, social programs, emotional intelligence, soft skills, clip thinking, difference of values, socio-economic changes, social responsibility.*

Z ва Альфа авлодлари - келажакдаги ижтимоий давлатнинг меъморлари

Дунё кескин тезликда ўзгармоқда, ўтаётган авлодлар ўрнига янги авлодлар келмоқда, улар янги ғоялар, кадриятлар ва ҳаётга қарашларни олиб келмоқда. Тадқиқотчилар **Нил Хоу** (Neil Howe) ва **Уилям Штраус** (William Strauss)

томонидан ишлаб чиқилган авлодлар назарияси турли авлодларни уларнинг кадриятлари, дунёқарашлари ва тарихий шароитларига қараб фарқлайди. Интернет, ахборот технологиялари ва глобаллашув даврида туғилган **Z авлоди** ўзининг мослашувчанлиги, технологик саводхонлиги ва ижтимоий ўзгаришларга интилиши билан олдинги авлодлардан фарқ қилади. Шу муносабат билан Z авлоднинг интеллектуал салоҳияти ва имкониятларини ривожлантиришда ижтимоий давлатнинг ўрни тўғрисидаги масала долзарб бўлиб қолади. Z авлод билан бирга илғор технологиялар ва иқлим муаммолари дунёсида тарбияланаётган **Альфа** авлоди келажакни аллақачон бугундан шакллантирмоқдалар.

Z Авлоди (инглизча: **Generation Z**, кўпинча *Gen Z* деб қисқартирилади), халқ тилида Зумерлар деб номланувчи - миллениаллардан кейинги ва Альфа авлоддан олдинги демографик гуруҳ. Тадқиқотчилар ва оммабоп оммавий ахборот воситалари 1990-йилларнинг ўрталаридан охиригача туғилиш йиллари бошланиши ва 2010-йилларнинг бошларини туғилиш йили тугалланиши сифатида ишлатишади. Z авлоднинг аксарият аъзолари **X авлоди** ёки каттароқ ёшдаги **миллениалларнинг** фарзандларидир.

Альфа Авлоди (инглизча: *Generation Alpha*, қисқартирилгани *Gen Alpha*) — бутун дунё бўйлаб тахминан 2010-йилларнинг бошидан-ўртасидан 2020-йилларнинг ўрталаригача туғилган одамлар авлоди учун ишлатиладиган атама. Юнон алифбосининг биринчи ҳарфи (**α**) номи билан аталган Альфа авлоди бутунлай XXI-асрда туғилган биринчи авлоддир. Альфа авлодининг аксарият аъзолари **миллениаллар**, камроқ қисми - **зумерларнинг** болаларидир. Бу авлодларни тажриба ва қарашларидаги фарқига қарамай, адолат, тенглик ва барқарор ривожланиш истаги бирлаштиради. Улар ижтимоий ўзгаришлар, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва янада инклюзив жамият қуриш учун фаол ҳимоячилардир.

Ушбу мақолада биз Z ва Альфа авлодларининг ўзига хос хусусиятлари ва кадриятлари ҳар бир фуқаро муносиб яшаш имкониятига эга бўлган ижтимоий давлатни қуришга қандай ёрдам бериши мумкинлигини кўриб чиқамиз. Биз ушбу авлодларнинг технологик ривожланиш, ижтимоий масъулият, тадбиркорлик ва экологик хабардорлик соҳаларидаги салоҳиятини таҳлил қиламиз, шунингдек, юзага келиши мумкин бўлган қийинчиликлар ва уларни бартараф этиш йўллари кўриб чиқамиз.

Авлодлар назарияси тадқиқотчилари: Гарб ва МДХ

Биринчи марта тадқиқотчилар Нил Хоу ва Уилям Штраусс томонидан ишлаб чиқилган авлодлар назарияси маълум бир тарихий даврда туғилган

одамларнинг қадриятлари, дунёқараши ва хатти-ҳаракатлари ўхшашлигини кўрсатади. Бу назария авлодлар ўртасидаги фарқларни, уларнинг меҳнатга, жамиятга, сиёсатга ва технологияга муносабатини тушунишга ёрдам беради. Авлодларнинг даврий алмашилиши ва уларнинг жамиятга таъсирини ўрганувчи авлодлар назарияси бутун дунё олимлари ва тадқиқотчиларининг эътиборини тортади. Қуйида ушбу назариянинг ривожланишига катта ҳисса қўшган асосий шахслар берилган:

Ғарб тадқиқотчилари:

◆ Нил Хоу ва Уилям Штраусс: замонавий авлод назариясининг асосчилари ҳисобланган. Улар ўзларининг "Авлодлар" (1991) ва "Тўртинчи бурилиш" (1997) китобларида Америка тарихидаги авлодлар ўзгариши циклини тасвирлаб, тўртта авлод архетипларини аниқладилар: Пайғамбарлар, Саёҳатчилар, Қаҳрамонлар ва Рассомлар.

◆ Моррис Массей: америкалик футурист ва демограф, Америка авлодлари (2006) муаллифи. У Хоу ва Штраусс тадқиқотларини давом эттириб, турли авлодларнинг демографик ва ижтимоий хусусиятларига алоҳида эътибор қаратган.

◆ Клэр Рейнс: Y (миллениаллар) авлодига ихтисослашган британиялик тадқиқотчи. "Авлодлар иш жойида: иш жойидаги бумерлар, Иксерлар (Xers) ва Некстерлар (Nexters) тўқнашувини бошқариш" китоби муаллифи (2000).

МДХ тадқиқотчилари:

◆ Евгения Шамис: рус социологи ва демографи, "Авлодлар назарияси: Ғайриоддий X" китоби муаллифи (2016). У авлодлар назариясини рус воқелигига мослаштириб, рус авлодларининг X, Y ва Z хусусиятларини ёритиб берди.

◆ Андрей Алексеев: россиялик социолог ва футуролог, технологик ўзгаришларнинг жамият тараққиётига ва авлодлар алмашинувида таъсирини ўрганади.

Ўзбек тадқиқотчилари:

◆ Умарова Навбахор: психолог, «Шахс иқтисодий ижтимоийлашуви жараёнининг трансформациялашуви: авлодлар назариясидан амалиёт сари» мақоласида авлодлар таснифига кўра иқтисодий ижтимоийлашув жараёнидаги субъектнинг психикасида устувор бўлган икки қутбли

шахслилик сифатлари, муваффақиятли иқтисодий ижтимоийлашувга замин бўлаётган устувор кадриятлари ва ушбу жараёнга тўсиқ бўлаётган омиллар мазмуни баён қилинган.

◆ Интернет маълумотларида мавзуга оид кўплаб мақолаларни топиш мумкин.

Мавзу бўйича бошқа илмий изланишларнинг қисқача таҳлили.

Кенг қамровли назарий таҳлилларимизга кўра, турли манбаларда авлодларни тоифалаш турли йиллар оралиғидаги даврларга бўлинган. Мутахассислар бунга сабаб сифатида, бир авлоднинг туғилган йиллари географиясига қараб фарқ қилишини ва бунда биз дунёнинг турли бурчакларида турли хил хусусиятларга эга индивидларни кўришимизни таъкидлаб ўтишади. Жумладан, бир авлодга таъсир қиладиган асосий воқеалар бутун дунё бўйлаб ёки ҳеч бўлмаганда минтақаларда ва мамлакатларда кескин фарқ қилиши мумкин. Бунга сабаб, мамлакатларнинг ривожланиш тенденциялар турли вақтлар оралиғида бўлиши мумкин. Демак, реал ҳаётда авлодлар ўртасидаги вақт чегаралари минтақанинг географик, сиёсий ва иқтисодий ҳолатига қараб бироз фарқ қилиши мумкин.

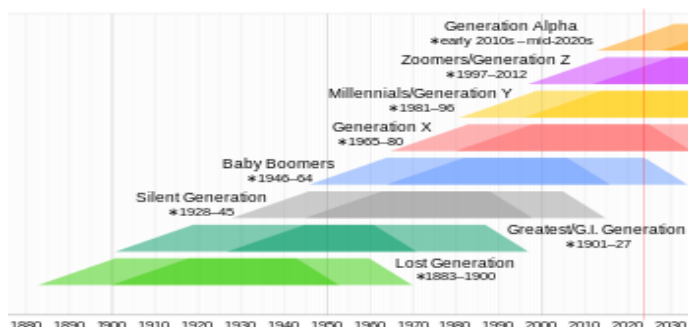
Шу сабабли, минтақамиз ва мамлакатимизнинг ривожланиш тенденцияларини ҳисобга олиб туғилиш даврийлигини авлодлар тоифасига мослаштирдик. Ҳозирги кунда Ўзбекистон Республикаси учун қуйидаги авлодлар хронологиясини белгилашимиз мумкин.

Ўзбекистон Республикасида яшаётган (меҳнат қилаётган ва таълим олаётган) аҳоли 7 та авлод тоифасига мансубдир:

№	Авлодлар тоифаси	Туғилган йиллари	Халқ тилида номланиши
1.	“G” авлоди (инг. “ <i>The Greatest Generation</i> ”)	1901-1924	<i>Энг буюк авлод</i>
2.	“Индамаслар” авлоди (инг. “ <i>Silent Generation</i> ”)	1925-1942	<i>Жим авлод</i>
3.	“BB” (инг. “ <i>Baby boomers</i> ”)	1943-1960	<i>Беби-Бумерлар - Чақалок Буми авлод</i>
4.	“X” авлод	1961-1981	<i>Икс авлод</i>

5.	“Y” avlod	1982-1996	Игрек авлод - <i>Миллениаллар</i>
6.	“Z” авлод	1997-2012	<i>Зумерлар авлоди</i>
7.	“А” авлод	2012-йилдан бери	<i>Альфа авлод</i>

Farb dunёsidagi avlodlar xronologiyasi

Z авлоди ва унинг ўзига хос хусусиятлари, тафаккури, тарбияси ва бошқа авлодлар билан ўзаро муносабати

Рақамли технологиялар ва глобаллашув даврида улғайган Z авлоди уни аввалги авлодлардан ажратиб турадиган бир қатор ўзига хос хусусиятларга эга. Бу хусусиятлар уларнинг фикрлаши, таълим олиши ва бошқа авлодлар билан ўзаро муносабатига таъсир қилади.

Z авлодининг ўзига хос хусусиятлари:

- **Технология саводхонлиги:** Рақамли технология Z авлоди ҳаётининг ажралмас қисмидир. Улар янги гаджетларни осонгина ўзлаштирадilar, мулоқот ва ўзини намоён қилиш учун ижтимоий тармоқлардан фойдаланадилар ва онлайн манбалардан маълумот оладилар.
- **Клип фикрлаш:** (инг. slip. "матн бўлаги", "қирқиш") Ахборотнинг доимий оқими ва ҳодисаларнинг тез ўзгариши Z авлодида клип тафаккурини шакллантиради. Улар қисқа контент форматларига ва ёрқин тасвирларга ўрганиб қолишган, вазифалар ўртасида тезда алмашинув қилишади ва диққатни жамлашда қийинчиликларга дуч келишлари мумкин. Бундай одамлар учун катта матнларни, айниқса китобларни ўқиш ёки устида ишлаш, узун видео ва фильмларни томоша қилиш жуда қийин.

- Прагматизм ва реализм: Z авлоди иқтисодий инқирозлар ва ижтимоий ўзгаришлар даврида ўсган. Улар олдинги авлодларга қараганда анча прагматик ва реалистик, молиявий барқарорлик ва амалий ечимларга интилишади.

- Индивидуализм ва ўзини намоён қилиш: Z авлоди индивидуаллик ва сўз эркинлигини қадрлайди. Улар хилма-хилликка очик ва турли маданиятлар ва турмуш тарзига бағрикенг.

- Ижтимоий масъулият: Z авлоди ёшлари ижтимоий масалаларга ғамхўрлик қилади, адолат ва барқарор ривожланишга интилади. Улар кўнгилли (волонтёрлик) лойиҳалар ва ижтимоий ҳаракатларда фаол иштирок этадилар.

Z авлоди тафаккур ва тарбияси:

Z авлодининг фикрлаш хусусиятлари таълимга янги ёндашувларни талаб қилади. Таълим тизими янада интерактив бўлиши, рақамли воситалардан фойдаланиши ва асосий эътиборни танқидий фикрлаш, ижодкорлик ва муаммоларни ҳал қилиш кўникмаларини ривожлантиришга қаратиши керак.

Бошқа авлодлар билан ўзаро муносабат:

- X авлоди (ота-оналар): Z авлодининг X авлод ота-оналари билан муносабатлари кадриятлар ва дунёқарашлардаги фарқлар туфайли қийин бўлиши мумкин. X авлоди барқарорлик ва амалийликни қадрлайди, Z авлоди эса ўзини намоён қилиш ва ижтимоий ўзгаришларга интилади.

- Y авлоди (миллениаллар): Z авлоди ва миллениаллар авлодлари технологик саводхонлик ва ижтимоий адолатга бўлган иштиёқ каби умумий жиҳатларга эга. Бироқ, миллениаллар кўпроқ оптимистик ва идеалистик, Z авлоди эса кўпроқ прагматик ва реалистик.

- Беби Бумерлар: Z авлоди ва Беби Бумерлар ўртасидаги кадриятлар ва тажрибалардаги фарқлар тушунмовчилик ва можароларга олиб келиши мумкин. Бироқ, иккала авлод ҳам бир-биридан ўрганиши мумкин: Беби Бумерлар ўз ҳаётий тажрибалари билан ўртоқлаша олади, Z авлоди эса уларга янги технологияларни ўзлаштиришда ёрдам беради.

Хулоса: Z авлоди кучли ва заиф томонларига эга ноёб бир авлоддир. Ушбу авлодининг хусусиятларини тушуниш авлодлар ўртасидаги ўзаро

муносабатларнинг самарали стратегияларини шакллантиришга ёрдам беради ва уларнинг салоҳиятини ривожлантириш учун шароит яратади.

Z va Альфа авлод интеллектуал салоҳиятини шакллантиришга ижтимоий давлатнинг таъсири: таълим олиш, ижтимоий дастурлар ва инновацияларни қўллаб-қувватлаш.

Таълим ижтимоий давлатнинг асосий жиҳатларидан бири бўлиб, бу ерда авлодлар назарияси муҳим рол ўйнайди. Ҳар бир авлод турли шароитларда, турли технологиялар ва ахборот маконида вояга етади. Бинобарин, таълим тизими ёшларнинг самарали билим олиши ва ривожланишини таъминлаш учун ҳар бир авлоднинг хусусиятларини ҳисобга олиши зарур.

Масалан:

- Z авлоди (1990-йилларнинг ўрталари ва 2010-йилларнинг бошларида туғилганлар) рақамли ва интернет асрида ўсган. Улар технологик саводхонлик, кўп вазифаларни бажариш ва тез ўрганиш билан ажралиб туради. Ушбу авлод учун таълим тизими интерактив бўлиши, рақамли воситалардан фойдаланиши, ҳамда ижодкорлик ва танқидий фикрлашни ривожлантиришга қаратилган бўлиши керак.
- Y авлоди (миллениаллар) (1980-йилларнинг боши - 1990-йилларнинг ўрталарида туғилганлар) иш ва шахсий ҳаёт ўртасидаги мувозанатни кадрлайди, ҳамда ўзини ривожлантириш ва ижтимоий тан олинисига интилади. Ўқитишнинг мослашувчан шакллари, онлайн таълим имконияти ва таълим дастурларини амалий йўналтириш улар учун муҳимдир.
- X авлоди (1965-1980-йилларнинг бошида туғилганлар) мустақиллик, амалийлик ва барқарорликни кадрлайди. Улар учун таълимнинг фундаментал табиати, тор мутахассислик ва касбий йўл-йўриқ олиш имконияти муҳимдир.

Ижтимоий давлатда Z авлоди учун имкониятлар

Z авлоднинг интеллектуал салоҳияти уларнинг ижтимоий давлат тараққиётида иштирок этиши учун кенг имкониятлар очиб беради. Ёшлар жамият ҳаётида фаол иштирок этиб, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш, камбағаллик ва тенгсизликка қарши курашиш каби долзарб муаммоларни ҳал

этишга қаратилган ижтимоий лойиҳаларни яратмоқда. Z авлодининг технологик саводхонлиги уларга ўз ғоялари ва ташаббусларини илгари суриш ва муҳим ижтимоий масалаларга жамоатчилик эътиборини жалб қилиш учун рақамли воситалардан фойдаланиш имконини беради.

Қийинчиликлар, муаммолар ва истиқболлар

Ижтимоий давлат томонидан тақдим этилган имкониятларга қарамай, Z авлоди қатор муаммоларга дуч келмоқда. Имкониятларнинг тенгсизлиги, сифатли таълим олиш имконияти чекланганлиги ва рақамли тенгсизлик ёшларнинг интеллектуал салоҳиятини ривожлантиришга тўсқинлик қилиши мумкин. Мавжуд ижтимоий дастурлар ҳар доим ҳам Z авлод эҳтиёжларини қондира олмайди, бу эса уларни янги воқеликка мослаштиришни талаб қилади.

Таълим тизимида турли авлодларнинг хусусиятларини ҳисобга олиш ижтимоий давлат учун қийинчилик туғдиради. Мослашувчан таълим дастурларини ишлаб чиқиш, ўқитишнинг инновацион услубларини жорий этиш, рақамли технологиялардан фойдаланиш имкониятини таъминлаш ва ҳар бир ёшнинг индивидуал қобилиятини ривожлантириш учун шароит яратиш зарур. Келажакда таълимда авлодлар назариясини ҳисобга олиш ижтимоий давлатга барқарор тараққиётга эришиш ва адолатли жамият қуриш учун турли авлодларнинг интеллектуал салоҳиятидан самарали фойдаланиш имконини беради.

Z авлоди ва Альфа авлоди ўртасидаги зиддиятлар: сабаблари ва ечимлари

2010 йилдан кейин туғилган Альфа авлоди Z авлодига қараганда технологик жиҳатдан янада ривожланган дунёда ўсиб бормоқда. Бу икки авлод ўртасида маълум зиддиятларга олиб келиши мумкин, улар турли кадриятлар, тажриба ва дунёқарашга эга бўладилар.

Зиддиятларнинг мумкин бўлган сабаблари:

- Технологияларга нисбатан турлича муносабат: Z авлоди, гарчи рақамли аборигенлар бўлсалар ҳам, смартфон ва ижтимоий тармоқларсиз дунёни эслайди. Альфа авлоди учун рақамли технология ҳаётнинг янада табиий ва ажралмас қисмига айланади, бу Z авлодида тушунмовчиликка олиб келиши мумкин.

- **Кадриятлардаги фарқлар:** Альфа авлоди Z авлодига қараганда кўпроқ индивидуалистик бўлиши ва ҳаётда бошқа устуворликларга эга бўлиши мумкин. Бу авлодлар ўртасидаги кадриятлар зиддиятига олиб келиши мумкин.

- **Турли ўрганиш услублари:** Альфа авлоди янада кўпроқ интерактив ва технологияга асосланган ўрганиш усуллари афзал кўриши мумкин, бу эса кўпроқ анъанавий усулларга ўрганиб қолган Z авлодида қийинчилик туғдириши мумкин.

- **Турли мулоқот услублари:** Альфа авлоди шахсий мулоқот қилишга унчалик мойил бўлмаслиги ва рақамли каналлар орқали мулоқот қилишни афзал кўриши мумкин, бу Z авлоди билан тушунмовчилик ва можароларга олиб келиши мумкин.

Ечимлар:

- ◆ **Мулоқот ва ўзаро тушуниш:** Авлодлар ўртасида очиқ мулоқот ўрнатиш, тажриба алмашиш ва бир-биридан ўрганиш муҳим.

- ◆ **Рақамли саводхонлик бўйича ўқитиш:** Z авлод Альфа авлодга танқидий фикрлаш ва рақамли технологиялардан хавфсиз фойдаланиш кўникмаларини ривожлантиришга ёрдам беради.

- ◆ **Кўшма лойиҳалар ва тадбирлар:** Умумий лойиҳалар устида ишлаш авлодларга бир-бирини яхшироқ тушунишга ва жамоада ишлаш кўникмаларини ривожлантиришга ёрдам беради.

- ◆ **Мослашувчанлик:** Кекса авлодлар ўзгарувчан дунёга мослашишга ва ёшлардан ўрганишга тайёр бўлиши керак.

- ◆ **Умумий кадриятларга эътибор қаратиш:** ораларидаги фарқларга қарамай, Z авлод ва Альфа авлод адолат, тенглик ва барқарорликка интилиш каби умумий кадриятларга ҳам эга. Ушбу кадриятларга эътибор қаратиш фарқларни енгишга ва умумий тил топишга ёрдам беради.

Шуни ёдда тутиш керакки, ҳар бир авлод ноёбдир ва ўзига хос кучли томонларга эга. Рақобат ўрнига Z авлод ва Альфа авлод бир-бирини тўлдириши ва биргаликда яхшироқ келажак қуриши мумкин.

Z авлоди ва олдинги авлодлар ўртасидаги зиддият ва келишмовчиликлар:

Тез ўзгарувчан дунё ва рақамли технологиялар шароитида ўсиб бораётган Z авлоди олдинги - «Индамаслар», «Беби Бумерлар», X авлод ва Y авлодлар

билан зиддият ва келишмовчиликларга олиб келиши мумкин бўлган бир қатор ўзига хос хусусиятларга эга.

Зиддиятларнинг мумкин бўлган сабаблари:

- **Технологик бўшлиғи:** Z авлоди рақамли аборигенлар (маҳаллий аҳоли) ҳисобланади, олдинги авлодлар эса вояга етгандан кейингина технологияларга мослашдилар. Бу Z авлодини гаджетларга жуда қарам деб ҳисоблаши мумкин бўлган кекса авлод вакилларида тушунмовчилик ва ғазабга олиб келиши мумкин.

- **Иш ахлоқидаги фарқлар:** Z авлоди мослашувчанлик ва ўзини ривожлантириш имкониятини қадрлаган ҳолда, иш ва шахсий ҳаёт ўртасидаги мувозанатга интилади. Бу кўпинча барқарорлик ва мартабада кўтарилишни биринчи ўринга қўядиган аввалги авлодларнинг иш ҳақидаги анъанавий ғояларига зид бўлиши мумкин.

- **Ижтимоий ва сиёсий қарашлар:** Z авлоди хилма-хиллик ва инклюзивликка очикроқ ва ижтимоий адолат ва тенгликни фаол ҳимоя қилади. Бу катта авлодларнинг консерватив қарашлари билан зиддиятларга олиб келиши мумкин.

- **Мулоқот услублари:** Z авлоди рақамли алоқа каналларини афзал кўради ва шахсий мулоқот қилишга унчалик мойил эмасдек туюлиши мумкин. Бу кўпроқ анъанавий мулоқот шаклларига ўрганиб қолган олдинги авлодлар ўртасида тушунмовчилик ва бегоналашиш ҳиссини келтириб чиқариши мумкин.

- **Молиявий устуворликлар:** Z авлоди таълим ва уй-жойнинг юқори нархи каби иқтисодий муаммоларга дуч келади. Бу ёшлик даврида молиявий фаровонлик учун кўпроқ имкониятларга эга бўлган Беби-Бумерлар авлоди билан низоларга олиб келиши мумкин.

Аниқ зиддиятларга мисоллар:

- Смартфонлар ва ижтимоий тармоқлардан фойдаланишни танқид қилиш.

- Z авлодининг иш жойларини тез-тез ўзгартириш истагини тушунмаслик.

- Сиёсий ва ижтимоий масалаларда келишмовчиликлар.

- Турли хил мулоқот услублари туфайли шахслараро мулоқотдаги қийинчиликлар.

- Ресурслар ва ижтимоий имтиёزلарни тақсимлаш бўйича баҳс ва мунозаралар.

Эсда тутуши муҳим:

- Авлодлар ҳақидаги умумлаштиришлар ҳар доим ҳам тўғри бўлавермайди: ҳар бир авлоднинг қарашлари ва тажрибалари хилма-хил бўлади.
- Авлодлар ўртасидаги қарама-қаршиликлар доимо мавжуд бўлган: бу кадриятлар ва устуворликлар ўзгаришларининг табиий жараёни.
- Мулоқот ва ўзаро бир-бирини тушуниш - тафовутларни бартараф этишнинг калитидир: бир-биридан ўрганиш ва авлодлар ўртасида кўприк ўрнатиш муҳим.

Z авлодининг таълим муаммоларига ечимлар, тавсия ва таклифлар:

Z авлодининг хусусиятларини ва улар таълимда дуч келадиган муаммоларни тушуниш бизга таълим тизимини такомиллаштириш бўйича бир қатор таклифларни шакллантириш имконини беради:

1. **Рақамли технологиялар интеграция:** интерактив платформалар, онлайн курслар, таълим дастурлари иловалари ва виртуал реалликдан фойдаланиш Z авлоди учун таълимни янада қизиқарли ва самаралироқ қилиши мумкин.

2. **Танқидий фикрлаш қобилиятларини ривожлантириш:** Фактларни ёдлаш ўрнига, маълумотни таҳлил қилишни, сабаб-оқибат муносабатларини аниқлашни, ўз нуқтаи назарини баҳслашиш ва асосли қарорлар қабул қилишни ўрганишга катта ёрдам беради.

3. **Лойихага асосланган таълим:** Лойихаларда фаол иштирок этиш жамоавий иш, мулоқот, ижодкорлик ва муаммоларни ҳал қилиш кўникмаларини ривожлантиришга ёрдам беради.

4. **Таълимни шахсийлаштириш:** индивидуал хусусиятлар, қизиқишлар ва ўрганиш тезлигини ҳисобга олиш ҳар бир талабага максимал натижаларга эришиш имконини беради.

5. **Ҳиссий интеллектни ривожлантириш:** Ўзини тартибга солиш, эмпатия, мулоқотлар ва низоларни бошқариш бўйича кўникмаларни ўргатиш Z авлодига атрофдаги олам билан муваффақиятли муносабатда бўлишга ёрдам беради.

6. **Амалий кўникмаларга эътибор қаратиш:** Таълим меҳнат бозорида талаб қилинадиган амалий кўникмаларни ривожлантиришга қаратилиши керак, масалан, рақамли саводхонлик, тадбиркорлик, маълумотлар таҳлили ва бошқалар.

7. **Мослашувчанлик:** Таълим тизими дунёдаги ўзгаришлар, технологиялар ва меҳнат бозори эҳтиёжларига мослашувчан бўлиши керак.

8. **Расмий ва норасмий таълимнинг интеграцияси:** норасмий таълимни тан олиш ва қўллаб-қувватлаш, масалан, онлайн курслар, кўнгиллик, мустақил таълим ва бошқалар.

9. **Юмшоқ кўникмаларни (Soft skills) ривожлантириш:** Таълим мулоқот, жамоада ишлаш, ижодкорлик, танқидий фикрлаш ва ҳиссий интеллект каби юмшоқ кўникмаларни ривожлантиришга эътибор қаратиши керак.

10. **Қўллаб-қувватловчи муҳит яратиш:** мактаб ўқувчилар ўзларини қулай ҳис қиладиган ва ўз фикрларини эркин ифода эта оладиган хавфсиз ва қўллаб-қувватловчи ҳудуд бўлиши керак.

ХУЛОСА

Z авлоднинг интеллектуал салоҳияти - барқарор келажак калитидир

Авлодлар назарияси ривожланишда давом этмоқда ва бутун дунё тадқиқотчиларининг эътиборини тортмоқда. Турли авлодларнинг хусусиятларини ўрганиш замонавий жамиятни яхшироқ тушунишга, унинг ривожланишини башорат қилишга ва авлодлар ўртасидаги ўзаро муносабатларнинг самарали стратегияларини ишлаб чиқишга ёрдам беради. Авлодлар назарияси, гарчи бенуксон модел бўлмаса ҳам, ижтимоий ўзгаришлар ва жамият динамикасини тушуниш учун қимматли асос яратади. Турли авлодлар ҳақида билиш бизга замонавий дунёмизни яхшироқ бошқаришга, авлодлар орасидаги тафовутни бартараф этишга ва янада адолатли ва барқарор келажакни қуришга ёрдам беради.

Z авлоди ижтимоий давлатни ривожлантириш учун ишлатилиши мумкин бўлган ноёб салоҳиятга эга. Бироқ, бу авлоднинг ўз истеъдодини юзага чиқариши, қийинчиликларни енгиб ўтиши ва замонавий жамиятга муваффақиятли интеграциялашуви учун шарт-шароит яратиш учун уларнинг афзалликларини ҳам, камчиликларини ҳам ҳисобга олиш зарур. Z авлоднинг интеллектуал салоҳиятини ривожлантириш барқарор ва адолатли ижтимоий давлат қуришнинг асосий омилidir. Ёшларнинг ўзини ривожлантириши учун шарт-шароит яратиш, уларнинг ташаббус ва лойиҳаларини қўллаб-қувватлаш, тенг имкониятларни таъминлаш - иқтисодий юксалиш, ижтимоий фаровонлик ва жамиятнинг босқичма-босқич ривожланиши тарзида ўз самарасини берадиган келажакка сармоядир.

Фаол ижтимоий-иқтисодий ўзгаришлар рўй бераётган Ўзбекистон шароитида авлодлар назариясини ҳисобга олиш алоҳида аҳамиятга эга. Турли

авлодларнинг эҳтиёжлари ва хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда ижтимоий дастурлар, таълим стратегиялари ва иқтисодий сиёсатни ишлаб чиқиш мамлакатнинг барқарор ривожланишини таъминлайди, барча фуқаролар ҳаёти учун қулай шарт-шароитлар яратади.

Шуни ёдда тутиш керакки, Z авлодини тарбиялаш нафақат мактаб ва университетнинг, балки бутун жамиятнинг вазифасидир. Бу авлод салоҳиятини юксалтириш учун ота-оналар, иш берувчилар, давлат ва ёшларнинг ўзлари ҳамжиҳатликда ҳаракат қилишлари керак.

REFERENCES:

1. Howe, Neil, and William Strauss. “Generations: The History of America's Future, 1584 to 2069”. New York: William Morrow and Company, 1991.
2. Massey, Morris. “The American Generations: Who They Are. How They Live. What They Think. Where They Are Going”. New York: Penguin Books, 1996.
3. Raines, Claire. “Generations at Work: Managing the Clash of Veterans, Boomers, Xers, and Nexters in Your Workplace”. New York: AMACOM, 2002.
4. Strauss, William, and Neil Howe. “The Fourth Turning: An American Prophecy”. Broadway Books, 1997.
5. Хворова В. А. «Теория поколений в России: к проблеме определения возрастных границ молодежи», статья, URL: https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/123591/1/978-5-7996-3653-1_2023_078.pdf
6. Шамис, Евгения. «Теория поколений: Необыкновенный Икс». Москва: Синергия, 2016 год.
7. Шамис Е., Антипов А. (2018). Теория поколений. Текст: электронный // Психология и бизнес. URL: <https://psycho.ru/library/2581>
8. Umarova N. Sh, «Shaxs iqtisodiy ijtimoiylashuvi jarayonining transformatsiyalashuvi: avlodlar nazariyasidan amaliyot sari», Замонавий Таълим / Современное Образование 2022, <https://cyberleninka.ru/article/n/shaxs-iqtisodiy-ijtimoiylashuvi-jarayonining-tranformatsiyalashuvi-avlodlar-nazariyasidan-amaliyot-sari>
9. Saifnazarov, I. (2023). Yangi O‘zbekiston: inson qadri ulug’langan yurt. – Tashkent: “Ilm-Ziyo-Zakovat” MChJ. - 209.
10. Mamatkulov, S. (2024). Some Aspects of Increasing the Social Activity of Young People in Uzbekistan (Harmony of National and Foreign Experience). Central Asian Journal of Social Sciences and History, 5(1), 116-135.